

Sahel’de Terörizmin Bir Dinamiği: Modern Devlet - Geleneksel İktidar İkilemi

Saïdath Seidou*, Hüseyin Aras**

Özet

Toplumların güvenlik merkezli sorunlarına devlet otoritesi tarafından çözümler üretilmemesinin terörizmi var edebildiği coğrafyalardan biri Batı Afrika’daki Sahel Bölgesi’dir. Bu olgunun izini bölgenin kalabalık etnik gruplarından biri olan Fulaniler üzerinden sürebilmek mümkündür. Zira bölgede Tuareg baskısı ve zulmüne maruz kalan Fulaniler, bölgedeki modern devlet iktidarlarına güvenemeyeceklerini düşündüklerinde, kendilerini korumak için öz savunma milisleri kurmuşlar ya da var olan öz savunma milislerine katılmışlardır. Dahası kendilerine güvenlik vaadinde bulunan terör örgütleriyle de güçlü ilişkiler geliştirmişlerdir. Bu durum bölgede güç elde etmek isteyen aktörler için kullanışlı fırsatlar sunmaktadır. Üstelik bölgedeki devletler tarafından modern devlet iktidarı tesis edilemediği takdirde istikrarsızlıkları kalıcı hale getirme riski üretmektedir. Çalışmada bu durum “Sahel’de terörizmi var eden bir dinamik” olarak tanımlanmakta ve bu dinamiğin nasıl geliştiği Fulani-Tuareg gerilimi özelinde incelenmektedir. Alan yazın üzerinde gerçekleştirilen bir incelemeye dayanan bu çalışma Sahel Bölgesi’nde terörizmle mücadele etmek zorunda olan devletlere bölgedeki etnik gruplarla güvenlik-merkezli olumlu ilişkiler geliştirme konusunda perspektifler sunabilecektir.

Anahtar Kelimeler : Sahel, terörizm, fulaniler, modern devlet, geleneksel yönetim.

A Dynamic of Terrorism in the Sahel: The Modern State - Traditional Ruling Dilemma

Abstract

This study explores how the failure of modern state authorities to provide effective, security-based solutions to societal challenges contributes to the emergence of terrorism in the Sahel region of West Africa. Focusing on one of the region’s largest ethnic groups -the Fulanis- the research analyzes how this community, facing violence and oppression from Tuareg groups, has responded to the absence of state protection. In many cases, the Fulanis have formed or joined self-defense militias and established close ties with terrorist organizations that offer security guarantees. These dynamics not only create opportunities for power-seeking actors but also risk perpetuating long-term instability in the absence of strong state authority. By examining the Fulani–Tuareg tensions as a case study, the paper identifies this phenomenon as a key driver of terrorism in the Sahel. Based on a comprehensive review of the literature, the study aims to provide new perspectives for states combating terrorism in the region, particularly regarding the development of constructive, security-focused relationships with local ethnic groups.

Keywords : Sahel, terrorism, fulanis, modern state, traditional ruling.

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Anabilim Dalı, Nevşehir, Türkiye, saidathseidou26@gmail.com, Orcid: 0009-0008-9806-9087.

** Sorumlu Yazar, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Gülşehir Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Nevşehir, Türkiye, huseyinaras06@gmail.com, Orcid: 0000-0001-8117-6574

Geliş Tarihi (Received): 16.07.2025 **Kabul Tarihi (Accepted):** 23.09.2025 **Yayın Tarihi (Published):** 27.09.2025

Atıf/Cite: Seidou, S. & Aras, H. (2025). Sahel’de Terörizmin Bir Dinamiği: Modern Devlet-Geleneksel İktidar İkilemi. *ChronAfrica*, 2(2), 170-184. <https://doi.org/10.62841/ChronAfrica.2025.257>

Copyright © 2025 The Author(s). This is an open-access article under the Creative Commons Attribution License (CC BY) which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited.

Giriş

Batı Afrika’da Sahel Bölgesi modern egemen devletlerin varlığına rağmen terörizmin var olabildiği coğrafyalardan biridir. Bölgede terörizmi var eden çok çeşitli dinamiklerden söz edilebilir. Geleneksel yönetim anlayışlarını sürdüren etnik gruplar ile bölgedeki modern devletler arasındaki güvenlik merkezli sorunlar ise bu dinamikler arasında gösterilebilir. Çalışma bunu Sahel Bölgesi’nde geniş bir coğrafyada yaşayan etnik gruplardan biri olan “Fulaniler” üzerinden araştırmaktadır. Başka bir ifadeyle çalışma “Modern devletler ile geleneksel iktidarlar arasındaki güvenlik merkezli sorunlar Sahel’de terörizmi var eden dinamiklerden biri midir?” sorusuna “Fulaniler” örneği üzerinden cevap aramaktadır. Zira Sahel Bölgesi’ndeki bazı etnik grupların, modern devletlerle diğer etnik gruplar arasındaki bu tür sorunların kimi zaman öznelere (başlatıcıları) oldukları kimi zaman ise bölgedeki öz savunma milislerinin ve terör örgütlerinin bu tür sorunları kendileri için fırsata çevirmeye çalıştıkları değerlendirilmektedir. Nitekim çalışmada gösterildiği üzere Sahel Bölgesi’ndeki etnik gruplardan biri olan Tuaregler’in Fulanilere karşı tarihsel süreçte gerçekleştirdikleri baskı ve zulümlerin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar bu değerlendirmeyi desteklemektedir.

Bu minvalde Tuareg baskısı ve zulmü neticesinde Sahel’deki terör örgütlerinin öz savunma milisleri sayesinde Fulanilerle kurdukları ilişkiler, bu ilişki sürecinde kullandıkları mekanizmalar ve etnik grup-modern devlet etkileşimi, çalışmada “terörizmi Sahel Bölgesi’nde var eden bir dinamik” olarak incelenmiştir. Bu incelemenin gerekçesi siyasî otoritenin sağlanması konusunda başarısızlıkların bulunduğu bir bölgede etnik gruplar arasındaki ayrışmaların terör örgütlerinin ortaya çıkmasını ve gelişmesini nasıl teşvik edebildiğini anlamaya çalışmaktır. İncelemeler alan yazın üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma devletler tarafından toplumsal bütünleşmenin sağlanamaması halinde oluşan otorite boşluklarının devlet dışı silahlı aktörler (milis gruplar ve terör örgütleri) tarafından doldurulmak istenebileceğine dikkat çekmeyi hedeflemektedir. Ayrıca çalışmanın Sahel Bölgesi’nde terörizmle mücadele etmek zorunda olan devletlere bölgedeki etnik gruplarla güvenlik merkezli olumlu ilişkiler geliştirme konusunda perspektifler sunabileceği değerlendirilmektedir.

1. Sahel’de Devlet, Çatışma ve İktidar

Senegal, Moritanya, Mali, Burkina Faso, Nijer ve Çad, “Sahel Kuşağı” olarak da adlandırılan Sahel Bölgesi’ndeki modern egemen devletlerdir. Bu devletlerin sömürgecilik dönemi sonrasında bağımsız devletler olarak kuruldukları tarihler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1 Sahel Bölgesi’ndeki Devletlerin Bağımsızlık Tarihleri	
Devlet	Bağımsızlık Tarihi
Senegal	20 Ağustos 1960
Moritanya	28 Kasım 1960
Mali	22 Eylül 1960
Burkina Faso	5 Ağustos 1960
Nijer	3 Ağustos 1960
Çad	11 Ağustos 1960

Tablo 1’de görüldüğü üzere Sahel’deki devletler yeni devletlerdir. Ould Saleck’in (2015, s. 13-14) ifade ettiği gibi Sahel’de bu devletlerin ortaya çıkışı doğal bir sürecin sonucu değil, Afrika’da sömürgeci politikalara 1950’ler ve 1960’larda gösterilen tepkilerin bir sonucudur. Yazara göre bu devletler kurulurken Sahel bölgesinde kültürel ve etnik uyumu garanti eden nesnel insanî faktörler ve kaynaklar ile bunlardan yararlanma olasılığını belirleyen coğrafi faktörler dikkate alınmamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan devletleri “yapay varlıklar” olarak betimleyen Ould Saleck’e (2015, s. 15) göre, bu bölgedeki entegrasyon ve kalkınma sorunları bu olguya dayanmaktadır. Bu durum, bu genç devletleri istikrarsızlığa ve ardı ardına gelen krizlere maruz bırakmıştır.

Sahel’de bu devletlerin birden fazlasının teritoryal sınırları içerisinde yaşayan etnik gruplar vardır. Başka bir ifadeyle Sahel’deki teritoryal sınırlar etnikliğin sınırlarını belirleyememiştir. Bu etnik gruplarda toplumsal yaşam, bölgede modern egemen devletler kurulmadan önce geleneksel kurallarla düzenlenmişti. Ancak modern merkezî devletlerin kuruluşundan sonra bile bu etnik gruplar toplumsal yaşamı geleneksel kurallara göre sürdürmüşlerdir. Üstelik bölgedeki etnik gruplar arasında güç ve iktidar mücadelelerine tanık olunmuştur. Bu durum etnik gruplarla bölgedeki devletler arasında yönetsel sorunlar temelinde gerilimler yaşanmasına sebep olabilmektedir. Bunun en dikkat çekici sonuçlarından biri, çalışmada incelendiği üzere, bölgedeki öz savunma milislerinin ve sonrasında terör örgütlerinin bu durumdan yararlanmanın yollarını aramaya çalışmalarıdır.

Raineri ve Bâ (2019, s. 23-24) yağış rejimindeki düzensizliklerin, Nijer Nehri’nin zaman zaman taşmasının, hayvan sürülerine otlak arayışları için gerçekleştirilen yaylacılık faaliyetlerinde yıl içerisinde yapılan zorunlu yer değiştirmelerin vb. Sahel’de suya ve otlak araziye erişim konusunda mücadele eden toplumsal gruplar arasında öteden beri rekabete yol açtığını ifade ederler. Bu rekabetin gerek göçebe hayvan yetiştiricileri arasında gerekse göçebe hayvan yetiştiricileri ile yerleşik çiftçiler arasında çatışmalara da sebep olduğunu tespit ederler. Ancak yine de bu çatışmaların Sahel’deki etnik gruplar arasında var olan toplumsal bölünmelerin ve ayrışmaların asıl dinamiklerinden biri olmadığına, çünkü çoğu zaman bu çatışmaların ciddi boyutlarda şiddete bile varmadığına dikkat çekerler. Bu araştırmacılara göre Sahel’deki etnik gruplar arasında gelişen ve şiddete varabilen bu çatışmaların en önemli dinamiği, doğal kaynakların yönetimi ve etnik gruplar arasındaki anlaşmazlıkların çözümü konularında modern devlet kurumlarınca sergilenen yönetim başarısızlıklarıdır. Nitekim Sahel’deki yönetim başarısızlıklarına ilişkin bu husus Benjaminsen vd. (2012) ve Homer-Dixon (1994) tarafından da tespit edilmiştir.

Bu hususu derinlemesine inceleyen Bagayoko vd. (2017, s. 13-15) Sahel’deki yeni devletlerin kurallarına göre yazılı hukuk temelinde belediye meclisleri tarafından kentlerde ve kentler dışında gerçekleştirilen yönetim faaliyetlerinin Sahel’deki etnik gruplar arasındaki toprak anlaşmazlıklarını, grup içi veya gruplararası çatışmaları veya liderlik mücadeleleriyle bağlantılı çatışmaları ortadan kaldırmak için başarılı olamadığını, bu yönetim faaliyetlerinin eski çatışmaları bile yeniden alevlendirebildiğini, dahası yeni çatışmalara bile sebep olabildiğini ifade etmişlerdir. Başka bir ifadeyle örf ve adet hukukuna dayalı geleneksel iktidar yapılanması ile sömürgecilik sonrasında oluşan yeni devlet iktidarı yapılanmasının bir arada olduğu yeni durumun Sahel’deki etnik gruplar arasındaki çatışmalar için bir “sorun alanı” olduğuna dikkat çekmişlerdir. Sahel’de modern merkezî devletler kurulmadan önce etnik gruplar arasında ortaya çıkan çatışmaların herkes tarafından kabul edilen ve saygı duyulan geleneksel kurallara başvurularak çözüldüğünü, hatta bu geleneksel kuralların farklı etnik gruplar arasında uyumu teşvik bile ettiğini belirten Hellendorff (2012) modern merkezî devletlerin kurulmasıyla oluşan yeni durumda, çatışmaların yaşandığı bölgelerin yerlisi olmayan ancak demokratik yollarla seçilen devlet görevlileri ile geleneksel

iktidar yapılanmasındaki topluluk şefleri arasında gerilimler gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu gerilimler gücün kimde olduğu ve çatışmaların nasıl çözümlenebileceği konusunda sorgulamalara yol açabilmiştir. Bâ’ya (2019) göre, bu güç dönüşümü “şiddetin toplumsallaşmasına”, diğer bir deyişle çatışmaların etnikleşmesine yol açmıştır. Bu durum, kurumların zayıflığı ve yerel gerçeklikler karşısında devlet iktidarının meşruiyetini kaybetmesiyle kendini gösteren bir olgudur.

2. Sahel’de “Araf’ta Kalanlar”: Fulaniler

Sahel Bölgesi’nde bir yanda modern merkezî devletlerle diğer yanda bölgedeki diğer etnik gruplarla gerilimler yaşayan etnik gruplar arasında Fulaniler dikkat çekmektedir. Sahra Altı Afrika ve Kuzey Afrika’dan gelen insanların bir karışımı olan Fulaniler; Nijerya, Kamerun, Mali, Burkina Faso, Nijer ve Senegal başta olmak üzere Batı Afrika’nın büyük bir bölümünde yaşamaktadırlar (Think Africa, 2019). Tarihsel olarak ataerkil hayvancılık geleneğine bağlı olan ve göçebe hayvancılıkla özdeşleşen Fulaniler günümüzde de yıl boyunca taze otlaklar ve erişilebilir su kaynakları arayan bir etnik toplumdur (McMahon, 2025). “Çobanlık” ve “göçebelik” bu etnik grubu rutin faaliyetleri üzerinden tanımlamak için kullanılabilen kavramlardır. Yaylacılık kapsamındaki çobanlık faaliyetlerini gerçekleştirirken otlak ve su sorunları nedeniyle yerel çiftçilerle sorunlar yaşayabilmektedirler (Climat diplomacy, t.y.). Bu sorunların en önemli nedeni Sahel’deki modern devletlerin tarımsal kalkınmayı çobanlık sektörünün aleyhine önceliklendiren ulusal politika ve yasalarıdır (Benjaminsen ve Ba, 2009, s. 74). Bu politika ve yasalar nedeniyle Sahel’de tarımsal çiftlikler genişledikçe, Fulani çoban liderleri ve çobanlar güçlerini ve zenginliklerini kaybetmeye başlamışlardır (MacGregor, 2017). Yerel çiftçiler ile Fulani çobanları arasında gelişen ve daha önce geleneksel yönetim mekanizmalarıyla (yerel örf ve adetlerle) ve geleneksel anlaşmalarla çözülebilen mera (otlak) ve su anlaşmazlıkları modern devlet iktidarında çözümsüzlüğe sürüklenebilmiştir (Brottem, 2021).

Modern merkezî devletlerin ortaya çıkışından bu yana Sahel’deki çeşitli etnik gruplarla gerilimler yaşayan Fulaniler’in modern devlet iktidarı ile olan ilişkileri tekdüze değildir. Birleşmiş Milletler Bölgelerarası Suç ve Adalet Araştırma Enstitüsü’nün “Mağdurlar Fail Olursa” başlıklı bir raporunda (UNICRI, 2018, s. 23-24) Sahel Bölgesi’ndeki Fulaniler’in birbirleriyle ve siyasî otoritelerle ilişkilerine dair bazı değerlendirmeler sunulmuştur. Raporda yer alan bilgilere göre Burkina Faso’da nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan Fulaniler’in “Djowro” adı verilen geleneksel topluluk şefleri, toprak üzerinde tartışmasız bir kontrole sahiptirler. Burkina Faso’daki Fulaniler’in geleneksel yönetimi sorgulamama anlayışlarının ve topluluk şeflerine olan itaatlerinin, topluluk içindeki çatışmaların barışçıl biçimde ve uzlaşıyla çözülmesinde etkili olduğu bu raporda belirtilmektedir. Aynı raporda Mali’de yaşamakta olan Fulaniler’e de yer verilmekte; modern merkezî devletlerin kurulmasından önce Fulaniler arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde 19.yüzyıldan itibaren kullanılan geleneksel “Diina Sistemi”nin modernleşme süreciyle birlikte sorgulanmaya başlandığına, Mali devlet hukukunun Fulaniler arasında kabul görmekte olduğuna dikkat çekilmektedir. Raporda Nijer’deki Fulaniler’den de söz edilmektedir. Nijer’deki Fulaniler’in Nijer’in Tillabéry bölgesindeki ana yerleşimciler olduklarına, ancak ellerindeki toprağın kendilerine ait olmadığına, toprak ve doğal kaynaklar üzerindeki çatışmaların onları sıklıkla Sahel Bölgesi’ndeki başka bir etnik grup olan Zermalar’la ve Tuareg çobanlarıyla karşı karşıya getirdiğine raporun bu bölümünde yer verilmektedir. Raporda, Tillabéry bölgesindeki Fulaniler’in diğer etnik gruplarla anlaşmazlıklar yaşadıklarında geleneksel hukuka ve kurallara başvurmayı tercih etmedikleri, bunun yerine anlaşmazlıkları devletin mahkemelerine taşımayı önemli gördükleri belirtilmektedir. Ancak hakimlerin diğer etnik gruplarla ırk bağlarının bulunduğu ve yolsuzluk

faaliyetleri içinde olduklarına dair düşüncelerinin, Fulaniler'in Nijer devletinin kendilerine adil davranmadığına inanmalarına sebep olduğu da raporda vurgulanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Bölgelerarası Suç ve Adalet Araştırma Enstitüsü'nün bu raporu (UNICRI, 2018, s. 26) Fulaniler'in başka mağduriyetleri ile ilgili içeriğe de sahiptir. Rapora göre Fulaniler'in sığırlarının Mali-Nijer sınırında Tuaregler tarafından yıllardır çalınmasına rağmen Tuaregler'e bu devletler tarafından ceza verilmemesi Fulaniler'in hayal kırıklığı yaşamalarına sebep olmuştur. Raporda Fulaniler'in modern merkezî devletlere duydukları güveni bu nedenle de kaybettikleri, bunun sonucunda kendilerini savunmak için silahlanıp öz savunma milisleri kurdukları ve var olan öz savunma milislerine destekler verdikleri belirtilmektedir.

2013 yılının Mart ayında yirmi bir Fulani sığır tüccarının Tuaregler tarafından öldürülmesi ve cesetlerinin Mali'nin orta kesimindeki Mopti bölgesinde bir kuyuya atılması üzerine Fulani liderlerinin Mali hükûmeti nezdinde gerçekleştirdikleri lobi faaliyetleri sonuç vermeyince Fulaniler'in yaşadığı derin hayal kırıklığı da Fulaniler'in öz savunma milisleriyle olan ilişkilerinde belirleyici bir etki yaratmıştır (Cissé, 2024). Fulaniler'in Sahel Bölgesi'ndeki devletlere olan güvensizliği bu olayın etkisiyle Mali'nin ardından önce Burkina Faso'ya daha sonra diğer devletlere yönelmiştir. Burkina Faso'da yeni silahlı gruplar ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri Burkina Faso'nun kuzeyinde kurulan ve İbrahim Malam Dicko tarafından yönetilen "Ensarü'l-İslam" (İslam'ın Koruyucuları) adlı örgüttür. Bir diğeri ise Batı Afrika'da Birlik ve Cihad Hareketi'nin (MOJWA) eski liderlerinden biri olan Adnan Abu Walid al-Sahrawi (Abu Walid) liderliğinde faaliyetler gerçekleştiren "ISIS in the Greater Sahara (ISIS-GS)" (Büyük Sahara'daki DEAŞ) adıyla da bilinen "Islamic State in the Greater Sahara (ISGS)" (Büyük Sahara'daki İslam Devleti) idi (Cissé, 2024).

Bu olguyu destekleyen tespitler sunan Bouju (2020, s. 4-5), anlaşmazlıklar nedeniyle modern adalet sistemine başvurduklarında etkili çözümler elde edemediklerini düşünen Fulanilerin "güçlü olanın haklı olduğu" bir durumun devletin adalet sisteminde yerleşik olduğuna inandıklarını belirtmektedir. Fulaniler'in Sahel'deki birçok modern devlette yargıçların yolsuzluk yaptığını, kendilerinin yaşam tarzına ve dillerine yabancı olan devlet görevlilerinin kendilerine haksızlıklar gerçekleştirdiğini, devlet görevlileri arasında güçlü menfaat ilişkilerinin bulunduğunu, tüm bunların Fulanilerin aleyhine olan sonuçlar ortaya çıkardığını düşündüklerini de ifade etmektedir. Bu durum, Sahel'deki devletlerin siyasî otoriteyi sağlayamamaları ve etnik gruplara karşı tarafsızlık sergileyememeleri hâlinde silahlı devlet dışı aktörlerin ortaya çıkmasını kolaylaştırabilecek nitelikte olgular olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Fulaniler de yaşadıkları mağduriyetleri gerekçe göstererek yasa dışı şiddet kullanımını bir seçenek haline getirebilmişlerdir. Azavad'ın bağımsızlığı için silahlı eylemlere girişen ve bu süreçte Fulani göçebelerine karşı katliamlar ve hayvan hırsızlıkları gerçekleştiren Tuareg zulmü ve baskısı Fulanilerin bu seçeneği tercih etmelerinin temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir.

Bu hâlde Fulaniler yaşadıkları bölgelerde "teröristler" olarak algılanabilmektedirler. Oysa Fulaniler, Tuareg baskısı ve zulmü karşısında kendilerini korumak için bölgedeki öz savunma milisleri ve terör örgütleriyle iş birlikleri geliştirmişlerdir. Fulaniler bir bakıma devletlerin yapamadığını yapmak zorunda kalmışlardır. Fulanilerin amacı siyasî şiddetin bir türü olan terörizm değildi. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Batı Afrika'da terörizmle mücadele edilememesinin en önemli nedenlerinden birinin, bölgedeki modern devletlerin etnik grupların güvenliğini sağlamada başarılı olamamaları

olduğu görülmektedir. Bölgedeki modern devletlerin etnik grupların güvenliğini sağlamada başarılı olamamaları, bölgedeki öz savunma milisleri ve terör örgütleri için uygun koşullar oluşturmaktadır. Bu minvalde Batı Afrika’da terörizmin ortadan kaldırılabilesinin yolunun ya güçlü modern devletlerden geçtiği ya da geleneksel iktidar ilişkilerini önemseyen yönetim anlayışlarını gerektirdiği ifade edilebilir. Zira Sahel etnik çatışmalar ile terörizmin birbirinden ayrıştırılmasının zor olduğu bir coğrafyadır. Fulaniler ile Tuaregler arasındaki etnik çatışmanın terörist faaliyetlerin oluşması için uygun zemini hazırlamış ve kolaylaştırmış olması dikkat çekicidir.

Sahel bölgesinde, Fulani-Tuareg çatışması, devletlerin adaletsiz politikalarından, tarafsızlık eksikliğinden ve çıkarıcı bir adalet sisteminden beslenmiştir. Karmaşık ve düzensiz dinamiklere dikkatle yaklaşan terörist gruplar, kendilerine sunulan bu fırsatı kendi menfaatleri gereğince iyi değerlendirmişlerdir. Sahel’deki etnik grupların kendilerini savunmak amacıyla kurdukları öz savunma milisleri de terör örgütleri için önemli bir cazibe unsuru olmuştur. Terör örgütleri, bu öz savunma milislerinin içine sızmak için kendilerini Fulanilerin çıkarlarını savunan kişiler ve gruplar olarak göstermeye çalışmışlardır. Sonrasında, terör örgütleri bu öz savunma milis gruplarının üyelerini manipüle edip araçsallaştırarak hem sempati hem de meşruiyet kazanmışlardır. Devlet otoritesinin yokluğu terör örgütleri tarafından kullanılmıştır. Bu şekilde, önceden birbirleriyle çatışan topluluklar, bölgede yeni bir düzen ve yönetim getirme amacıyla devleti bir düşman olarak görmeye de başlamıştır.

3. Sahel’de Terör Örgütleri ve Radikalleştirme Mekanizmaları

Sahel’de öznelerinin devletler, devlet dışı silahlı aktörler ve devlet dışı silahlı aktörler olduğu bir güç ve iktidar mücadelesi vardır. Bölgedeki egemen devletler tarafından otorite sağlanması konusundaki zorluklar ve başarısızlıklar bu güç ve iktidar mücadelesini yerleşik hale getirmektedir. Nitekim bu bölge askerî darbelerin sıklıkla gerçekleştiği bir bölgedir.

Tablo 2, Sahel Bölgesi’ndeki devletlerde bağımsızlıklarını ilân ettikleri tarihlerden günümüze kadar gerçekleşen askerî darbelerin tarihlerini ve sayısını göstermektedir.

Tablo 2 Sahel Bölgesi’ndeki Devletlerin Bağımsızlık Tarihleri		
Devlet	Bağımsızlık Tarihinden 1 Temmuz 2025’e kadar Gerçekleşen Askerî Darbelerin Tarihi ve Sayısı	
	Askerî Darbe Tarihleri	Askerî Darbe Sayısı
Senegal	Devletin bağımsızlığından beri darbe olmamıştır.	
Moritanya	10 Temmuz 1978; 4 Ocak 1980; 12 Aralık 1984; 3 Ağustos 2005; 6 Ağustos 2008	5
Mali	19 Kasım 1968; 26 Mart 1991; 22 Mart 2012; 18 Ağustos 2020; 24 Mayıs 2021 (Mevcut ordu iktidarda)	5
Burkina Faso	3 Ocak 1966; 25 Kasım 1980; 7 Kasım 1982; 4 Ağustos 1983; 15 Ekim 1987; 16 Eylül 2015; 24 Ocak 2022; 30 Eylül 2022 (Mevcut ordu iktidarda)	8
Nijer	15 Nisan 1974; 27 Ocak 1996; 9 Nisan 1999; 18 Şubat 2010; 26 Temmuz 2023 (Mevcut ordu iktidarda)	5
Çad	13 Nisan 1975; 12 Şubat 1979; 7 Haziran 1982; 1 Aralık 1990; 20 Nisan 2021	5

Kaynak: (Perspective Monde, 2025; Ritimo, 2025. Tablo belirtilen kaynaklardan hareketle yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

1960 yılında bağımsızlıklarını kazanmış olan devletlerde günümüze kadar çok sayıda ve sıklıkla askerî darbeler gerçekleşmiş olması Sahel Bölgesi'ndeki bu devletlerde var olan toplum-devlet gerilimlerine ve siyasî istikrarsızlığa işaret etmektedir.

Sahel, son on yılda daha derin yapısal ve tarihsel sorunların bir sonucu olarak önemli bir güvensizlik dönemi yaşamış ve bu durum, son dönemde anayasaya aykırı hükümet değişikliklerinin artmasına neden olan koşullara katkıda bulunmuştur (UNDP, 2023, s. 16). 2012 yılından bu yana yedi askerî darbe ve dört başarısız darbe girişimi ile Sahel ülkelerinin (Burkina Faso, Mali ve Nijer) demokratik kurumları ciddi bir şekilde zarar görmüştür (Sexauer, 2024, s. 4). Mali, Eylül 2020 ve Nisan 2021'de iki aşamalı bir darbe yaşamış ve bu darbeler 2012'de başlayan uzun siyasî ve güvenlik krizinde yeni bir aşamanın başlangıcı olmuştur. Burkina Faso, 2022'de Ocak ve Eylül aylarında iki darbeye bu süreci takip etmektedir. Nijer'de ise güvenlik durumu Mali ve Burkina Faso'dakinden çok daha az ciddi olmasına rağmen, Temmuz 2023'te bir darbe gerçekleşmiştir (Yabi, 2024).

Sahel ülkelerinde (Tablo 2), özellikle Mali, Burkina Faso ve Nijer'de gerçekleşen ardışık darbelerin sayısı göz önüne alındığında, darbelerin kalkınma için en büyük riski oluşturduğu, çünkü devletin, kurumların ve birikmiş uzmanlığın devamlılığına son verdiği konusunda Ould Saleck'e (2015, s. 16) hak verilmektedir. Bölgede devlet iktidarını askerî yöntemlerle ele geçirmelerin, devletin, kurumların ve her şeyden önce birikmiş uzmanlığın devamlılığına son verdiği için kalkınma ve ulusal bütünlüşme politikalarının başarısızlığına katkıda bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

Askerî darbelerin neden gerçekleştiğini anlamak için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı altı temel faktör belirlemiştir. Bunlar arasında, devam eden güvensizlik ve devletin kırılganlığı, devletin yönetim, ekonomik büyüme ve kapsayıcı, demokratik ve meşru sistemlere olan taleplere yanıt verme konusundaki performansına yönelik genel hayal kırıklığı yer almaktadır (Sexauer, 2024, s. 5). Bu faktörler, devletin kırılganlığı ve artan güvensizlikle birleşince, devletin meşruiyetini sorgulayan ve kontrolü ele geçirmek isteyen grupların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Sexauer, 2024, s. 5). Demokratik olarak seçilmiş bir hükûmetin varlığına rağmen, ordu, güvenlik durumunun kötüleşmesi, ekonomik ve sosyal alanlarda ilerleme kaydedilmemesi nedeniyle halkın derin hayal kırıklığından yararlanmayı başarmaktadır (Yabi, 2024). Sexauer'e (2024, s. 5) göre bu bölgesel güvensizlik ve kötü yönetim ortamı, bu hükûmetlerin toplumun temel ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebileceği düşüncesiyle, anayasaya aykırı iktidar ele geçirmelerine halkın rıza göstermesinin temelini oluşturmuştur.

Marinov ve Goemans (2014, s. 799) yeni nesil darbeler eski darbelere göre demokrasiye çok daha az zarar verse de darbelerin hükûmetlerin demokratikliğinin çöküşü için hâlâ en önemli faktör olduğunu savunur ve darbelerin siyasî istikrar üzerinde yarattığı olumsuzlukların bu çöküşe etki ettiğini belirtirler. Hükûmetlerin devrilmesine neden olan başarılı darbelerin yönetsel kurallarda hızlı değişiklikler getirdiğini, yatırım projelerinde duraklamalara sebep olduğunu, hatta bu projelerde en başa dönülmesine bile yol açtığını ileri süren Fosu'ya (2003, s. 70) göre darbeler yatırımlar ve sürdürülebilir kalkınma konusunda oluşan belirsizliklerin de en önemli dinamiklerindendir. Zira darbeler nedeniyle hükûmetlerin öncelikleri değişir. Hükûmetler toplumsal gruplar arasında mevcut olan çeşitli sorunları çözmeyi öncelikli politikaları arasında ilk sıralara yerleştiremeyebilirler. Bu bakımdan Sahel Bölgesi'ndeki devletlerde gerçekleşen darbelerin bu bölgedeki etnik grupların devletlerden beklentilerinin karşılanmasını geciktirebildiği ifade edilebilir.

Sahel Bölgesi’ndeki modern merkezî devletlerin, askerî darbeler nedeniyle siyasî otoriteyi sağlama ve sürdürme konusunda güçlükleri bulunmaktadır. Bölgedeki etnik grupların modern merkezî devletler kurulmadan önceki geleneksel iktidar yapılarını sürdürmekten vazgeçmemiş olmaları da buna etki etmektedir. Sahel Bölgesi’ndeki toplumlar şeflik temeline dayanan geleneksel yönetim biçimlerini sürdürmekte oldukları için modern merkezî devlet anlayışı bu toplumların yaşamları üzerinde çok fazla etki yaratmamıştır (Châtaigner, 2019, s. 126). Bu bölgedeki devletlerin yönetme kapasitelerinin sınırlılığı, derin etnik bölünmeler içerisindeki toplumsal grupların siyasî ve sosyal taleplerini dile getirmek için şiddete başvurmayı tercih etmeleriyle birleşince “Afrikalı cihatçı aktörler” olarak adlandırılan aktörlerin ortaya çıkması kolaylaşmıştır (İbrahim, 2019, s. 93). Bu aktörlerin etnik grupları harekete geçirmek için geliştirdikleri söylemler zaten bölgede zayıf olan devlet otoritesinin geleneksel yönetim anlayışları temelinde yok sayılmasına sebep olmuştur.

Sahel bölgesinde devlet otoritelerinin zayıflığında oluşan istikrarsızlıkları besleyen dinamiklerden biri, bölgede devlet dışı silahlı aktörlerce gerçekleştirilen gerilimler ve oluşturulan çatışma ortamlarıdır. Bu gerilimler ve çatışma ortamları bölgedeki terör örgütleri tarafından radikalleştirme mekanizmalarının harekete geçirilebilmesine imkân sağlayabilmesi bakımından dikkate değerdir. Örneğin Mali’de 2012’de gerçekleştirilen darbe sonrasında Mali hükûmeti ülkenin çeşitli bölgelerinde kontrolü kaybedince terör örgütleri, silah kaçakçıları ve sığır hırsızları güç kazanmış, güvenlik sorunları yaratan bu aktörlere ve kişilere karşı etnik gruplar tarafından “öz savunma milis grupları” oluşturulmaya başlanmıştır (Bouju, 2020, s. 6). Fulaniler Sahel’deki güvenlik sorunları nedeniyle “öz savunma milis grupları” oluşturan etnik gruplardan biriydi. Mali’nin kuzeyindeki Azavad adlı bölgede bağımsız Azavad devletini kurmak için 2011 yılında Tuaregler tarafından oluşturulan “Mouvement National de Libération de l’Azawad (MNLA)” (Azavad Ulusal Kurtuluş Hareketi) adlı silahlı terör örgütü bu milis gruplarının oluşturulmasını Fulaniler açısından zorunlu hale getirmişti. Ağırlıklı olarak Tuaregler’den oluşan Azavad Ulusal Kurtuluş Hareketi (MNLA) militanları bir yandan Mali devletini hedef alan saldırılar gerçekleştirip bir yandan zengin Arapların ticaretini yağmalayıp, bir yandan da Fulaniler’in sığırlarını çalınca çok sayıda düşman edinmişti (Cissé, 2024). Ancak öz savunma milis grupları oluşturan tek etnik grubun Fulaniler olmadığını, Burkina Faso’nun kuzeyinde yerleşik bulunan Dogonlar ve Mosiler’in de aynı güvenlik tedbirlerini almak zorunda kaldığını belirten Bouju’nun (2020, s. 6) dikkat çektiği üzere bu milis grupları yerel toprak anlaşmazlıklarının şiddetli biçimde tırmanmasına yol açmışlardır. Her milis grubu kendi toplumunun çıkarlarını korumaya çalışırken diğerlerinin çıkarlarını göz ardı edince geleneksel yönetim sistemleri de eski işlerliğini kaybetmeye başlamış, bölgede güvenlik ile ilgili kaygılar daha fazla artmış, şiddet bir bakıma “özelleşmiş”, nihayetinde devletler şiddetin tek meşru kullanıcısı olma vasıflarını yitirmişlerdir (Gaye, 2017, s. 12-13). Kısaca etnik gruplar öz savunma milis gruplarını kullanarak kendi güvenliklerini sağlamaya başlayınca radikalleşme mekanizmalarının kolayca beslenebilmesi mümkün olmuştur. Bu sayede bölgedeki devlet otoriteleri daha çok ve daha hızlı biçimde kaybedilebilmiştir.

“The Movement for Oneness and Jihad in West Africa/ MOJWA” (Batı Afrika’da Birlik ve Cihad Hareketi) böyle bir ortamda doğmuştur. Fulaniler’in maruz kaldığı haksızlıklara ve Azavad Ulusal Kurtuluş Hareketi’nin (MNLA) cezasız bırakılan ihlallerine gösterilen tepki neticesinde Batı Afrika’da Birlik ve Cihad Hareketi (MOJWA), Sahel Bölgesi’ndeki çeşitli grupların menfaatlerini koruma iddiasıyla bölgede hemen varlık göstermiştir (UNICRI, 2018, s. 10). Mali’de, özellikle Gao ve çevresindeki bölgelerde, MNLA şiddetinin bastırılması devlet otoritesinin başarısı değildir, aksine

İslamî kimlikli hareketler tarafından gerçekleştirilmiştir. Hükûmetin askerî başarısızlığının ardından, İslam Mağribi El Kaidesi (AQMI), Ansar Dine ve MOJWA adlı örgütler ülkenin kuzeyinde Tuaregler tarafından yönetilen ayrılıkçı projeyi reddedenleri kendi taraflarına çekmeyi başarmışlardır (Gichoua, 2016, s. 3). Gao'da MOJWA, MNLA'yı askerî olarak mağlup etmiş ve Tuareg olmayan etnik toplulukların, özellikle de Fulani topluluklarının “kalplerini ve zihinlerini” kısmen kazanmış, eski milislerin mirasçıları olan Nijer'den çok sayıda genç Fulani, bu hareketlere katılmışlardır (Gichoua, 2016, s. 3). Thiam'ın (2017, s. 20) belirttiği üzere 2012 yılında bölgede MNLA ve MOJWA gibi silahlı grupların ortaya çıkması çatışma çözme yöntemlerini önemli ölçüde değiştirmiş, hakimiyet kurmak için geleneksel otoritelere başvurmak yerine silahlı aktörlere başvurmak tercih edilmeye başlanmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi “şiddet toplumsallaşmıştır.”

Bu süreç savunma aracı olarak kullanılan silahlar konusunda da dikkate değer gelişmelere ve değişimlere yol açmıştır. Dogonlar adındaki etnik grup tarafından otlatma alanlarının azaltılmasından şikayet eden Fulaniler, özellikle 2012 yılında Sari'de çok sayıda Fulani'nin öldürülmesinin ardından Dogon milislerine karşı kendilerini savunmak için MOJWA'ya katılmışlardır (Thiam, 2017, s. 20). Sürülerini hayvan hırsızlarından, vahşi hayvanlardan ve diğer tehditlerden korumak isteyen Fulaniler MOJWA'ya katılınca AK-47 tipi tüfeklerle silahlanmışlardır (Macgregor, 2017). Üstelik bu süreç, temel egemenlik işlevlerini yerine getiremeyen devletin onayıyla gerçekleşmiştir (Bouju, 2020, s. 7).

Batı Afrika'da Birlik ve Cihad Hareketi (MOJWA), nüfuzunu zengin Arap tüccarlarının mallarının Tuaregler tarafından yağmalanmasına gösterilen tepkiler ve sığırları çalınan Fulani çobanları ile marjinalleştirilmiş diğer etnik grupların kendilerini savunmak için milis grupları oluşturulmasına haklılık verilmiş olması sayesinde elde etmiş, bu sayede gerek Fulaniler'in gerekse diğer etnik grupların milis gücü olarak faaliyet göstermeye başlamıştır (UNICRI, 2018, s. 10). MOJWA'nın bir milis gücü olarak ortaya çıkışı, devlet otoritesinin yokluğunda oluşan otorite boşluğunun devlet dışı silahlı aktörler tarafından doldurulmak istenebileceğine dair çarpıcı bir örnektir. Başka bir ifadeyle Sahel Bölgesi'ndeki etnik grupların yaşadığı toplumsal krizler, hukukun üstünlüğünün tesis edilememesi ve devletlere güven duyulmaması gerek öz savunma milislerinin gerekse terör örgütlerinin varlık edinmelerine sebep olmuştur. Çok sayıda Fulani'nin öldürüldüğü böyle bir ortamda, Fulaniler devlet dışı silahlı aktörlere yakınlık göstermişlerdir. Bu durumu Sahel Bölgesi'ndeki devletlerin, sınırları içerisindeki etnik toplumların devlet dışı silahlı aktörler tarafından manipüle edilmelerine ve radikalleştirilmelerine alan açtığı biçimde betimlemek mümkündür.

Devletlerin askerî birimleri ve polisleri tarafından yeterince başarılı biçimde kontrol edilemeyen geniş coğrafyalarda kendilerini korumanın gerekli olduğunu düşünen etnik grupların şiddet araçlarını kullanmaları Sahel'deki toplumlarda meşru görülmektedir (Guiffard, 2022). Devlet dışı silahlı aktörler geleneksel liderleri devirerek kendilerini “barışçı” ve “toplumsal yapıyı düzenleyici” olarak konumlandırmakta, bu yolla tüm sosyal yapıyı altüst etmekte, değerleri ve sosyal statüleri tersine çevirmektedirler (Ammour, 2020). Toplumsal yapının derinlerine nüfuz etmek ve kırsal topluluklar arasında var olan gerilimleri kendi çıkarları için kullanmak artık şiddet yanlısı bu aşırı örgütlerin temel amacı hâline gelmiştir (Ammour, 2020). Toplum güvenliğini düzenleyen gruplar olarak kendilerini tanımlayan devlet dışı silahlı gruplara toplumda bu konuda verilen meşruiyet, bu grupların hızla yayılmalarını, isimlerini, yapılarını, yerlerini, hedeflerini ve ittifaklarını sahadaki dinamiklere göre değiştirerek etkinliklerini artırmalarını sağlamıştır (Demuynck ve Coleman, 2020). Bu silahlı gruplar

etnik gruplar arasındaki bölünmelerden yararlanma ve yerel çatışmaları kendi çıkarları için kullanma becerileri sayesinde, yeni üyeler kazanmak ve finansman sağlamak için kolayca terör örgütlerine de dönüşebilmişlerdir (Haadiya, t.y.). Örneğin Batı Afrika’da Birlik ve Cihad Hareketi (MOJWA) başlangıçta toplumu savunma amacıyla olan bir grup olarak görülmüşse de daha sonra “Al-Qaeda in the Islamic Maghrib (AQIM)” (İslami Mağrip El Kaidesi) ile ilişkili terör örgütleri arasına katılmıştır (SC/10847, 5 Aralık 2012). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne göre Batı Afrika’da Birlik ve Cihad Hareketi (MOJWA), İslami Mağrip El Kaidesi’ni desteklemek amacıyla onunla bağlantılı olarak, onun adına eylem ve faaliyetleri finanse etmiş, organize etmiş, kolaylaştırmış, hazırlamış ve yürütmüştür (SC/10847, 5 Aralık 2012). Bu bağlamda Sahel Bölgesi’nde terörist grupların birdenbire ortaya çıkmasıyla endişe verici hale gelen durumu, kurbanların infazcılara dönüştüğü milis gruplarının varlığının kolaylaştırdığı çok açıktır. Bu da devlet otoritesinin yokluğu ya da etkisizliği ile açıklanabilir. 2017 yılında İslami Mağrip El Kaidesi’nin Sahra kolu ile Sahel’de faaliyet gösteren Al Mourabitoun, Ansar al Dine ve Macina Kurtuluş Fraksiyonu gibi silahlı gruplar bir araya gelerek “Jama’at Nusrat al-Islam wal-Muslimin (JNIM)” (İslam ve Müslümanlar İçin Destek Grubu) grubunu oluşturmuştur. Bu grup Sahel Bölgesi’nde Mali, Nijer ve Burkina Faso’da faaliyet göstermiştir (“Rewards for justice”, t.y). “Islamic State in the Greater Sahara (ISGS)” (Büyük Sahara’daki İslam Devleti) adlı terör örgütü ise 2015 yılında Al-Mourabitoun’dan ayrılan grubun “Devletü’l-İslâmiyye fi’l-Irak ve’ş-Şam (DEAŞ)” (Irak ve Şam İslam Devleti-IŞİD) adlı terör örgütüne bağlılık yemini etmesinin ardından kurulmuştur (“Rewards for justice”, t.y). Sahel Bölgesi’ndeki etnik grupların mağduriyetlerinden yararlanan terör örgütleri bu iki terör örgütünden ibaret değildir. “Al-Qaeda in the Islamic Maghrib” (AQIM) (İslami Mağrip El Kaidesi) adlı terör örgütünün eski “The Movement for Oneness and Jihad in West Africa” (MOJWA) (Batı Afrika’da Birlik ve Cihad Hareketi) üyelerinden oluşan bir kolu olan ve 2015 yılının ilk aylarında kurulan “Front de Libération du Macina (FLM)” (Macina Kurtuluş Cephesi ya da Katiba Macina) adlı terör örgütü de Mali’deki Fulaniler’in siyasî, sosyal ve ekonomik eşitsizliklere dayalı kızgınlıklarını kendisi için fırsata çevirebilmiş terör örgütlerinden biridir (Guiffard, 2022). Her üç terör örgütü bünyesindeki El Kaide militanları özellikle Fulani nüfusu arasında var olan hayal kırıklıklarını ve sosyal gerilimleri istismar etmeyi, bu suretle toplumsal korkuları artırmayı başarmıştır. Modern merkezî devletlerin başarısız yönetimleri ve yönetimlerdeki yolsuzluklar bu terör örgütlerinin başarılı olmalarına katkı sağlamıştır. Sahel Bölgesi’ndeki mağdur toplumlar ya da terör örgütlerine sempati duyan insanlar devletlere karşı isyan etmiş, isyanı teşvik etmiş ve şeriat hukukundan ilham alan alternatif bir siyasî ve sosyal devlet modelinin hayata geçirilmesini talep etmişlerdir. Mağduriyetleri somutlaştırmak için kullanılan “söylem”, terör örgütlerinin manipülasyon gerçekleştirmek suretiyle eleman kazanma stratejilerinin önemli bir aracı olmuştur. Bu konuda terör örgütleri birbirinden farklılaşan/özgün stratejilere ve araçlara ihtiyaç duymamışlardır. Sahel Bölgesi’ndeki devletlerin etnik gruplarda yarattığı terk edilmişlik, hayal kırıklığı ve güvensizlik hislerini söylemler yoluyla istismar etmeyi başarabilmişlerdir. Söylemler inşa edilirken Fulaniler’in tarihinde önemli değeri olan Sékou Amadou ve El Hadj Omar Tall gibi 19.yüzyılda “özgürleştirici cihatlar” başlatmış olan Fulani imparatorlarına övgülerden yararlanılmıştır (Guiffard, 2022).

Sahel’de şiddeti normalleştiren olgulardan biri de kuraklıktır. 1980’li ve 1990’lı yıllarda yaşanan büyük kuraklık nedeniyle Fulani topluluğu içindeki eski düzenin bozulduğuna dikkat çeken Bouju’nun (2020, s. 5) değerlendirmeleri Fulani topluluğu içindeki bölünme dinamiklerini analiz etmeye ve bu bölünmenin Fulani topluluğunun terörist gruplara katılmalarına nasıl yol açtığını anlamaya katkı sağlamaktadır. Zira Mali’nin Haïre ve Soum adlı bölgelerinde 1980’li ve 1990’lı yıllarda yaşanan

kuraklıklar ekonomik yıkımlar yaratarak köleyi köle sahibine, köle sahibini de köleye dönüştürebilmiştir (Bouju, 2020, s. 5). Toplumdaki bu kırılmaların başka kırılmalar getirmesi ve toplumsal yapıda köklü değişiklikler içeren bozulmalar yaratması olasılığı yadsınamaz. Zira kuraklığa bağlı olarak gelişen toplumsal kırılmaların da Sahel'deki devlet dışı silahlı aktörler tarafından fırsata çevrilmek isteneceği yadsınamaz.

Sonuç

Dünya üzerinde terörizmin önemli bir güvenlik sorunu olarak öne çıktığı bölgelerden biri Sahel Bölgesi'dir. Bu bölgede modern devlet kurumları yetkililerinin adaletsizliğine dair toplumsal algılar etnik gruplarda isyanlara ve intikam duygusunun beslediği çatışmalara sebep olabilmektedir. Guichoua'nın (2016, s. 3) ifade ettiği gibi bazı gençlerin silahlı gruplara katılmalarını açıklamak için radikalleşme uzmanlarına başvurmaya gerek yoktur. Sahel bölgesinde "güvenlik ikilemi" mantığı hakimdir. Bu bölgede "terörizm" yerel devlet yetkililerinin çeşitli suçları önleyememesi veya önleme iradesi gösterememesiyle başlamaktadır.

Başka bir ifadeyle Sahel Bölgesi, mağduriyetlerin terörizm yaratabildiği coğrafyalardan biridir. Çalışmada bu durum bölgedeki bir etnik grup olan Fulaniler üzerinden incelenmiştir. Sahel Bölgesi'ndeki ve Batı Afrika'daki birden fazla devletin toprakları üzerinde yaşamakta olan Fulaniler ile diğer etnik gruplar arasındaki toplumsal ve ekonomik nitelikli gerginlikler, Afrika'nın bu coğrafyasında etkili aktörler olmak isteyen bazı etnik gruplar ile terör örgütleri için cazip sorun alanlarıdır. Bu gerginlikler özellikle bölgede bir şiddet döngüsü yaratıp sürdürerek varlıklarını meşrulaştırmak isteyen terör örgütleri için verimli zeminler oluşturmaktadır. Fulaniler tarafından benimsenen yerel protestolar terör örgütlerinin harekete geçirici çeşitli dinamikleriyle etkileştiğinde şiddet döngüsünün kırılması da güçleşebilmektedir. Buna göre Sahel Bölgesi'ndeki durumun son derece karmaşık olduğu ifade edilebilir. Sahel Bölgesi'ndeki devletlerin siyasî otoriteyi tesis edememeleri, istikrarsızlıklarla baş edememeleri, toplumun güvenliğini yeterince başarılı biçimde sağlayamamaları ve tarafsız kalmayı başarma konusunda güçlükler yaşamaları bu karmaşıklığın sebepleri arasındadır.

Sahel'de terörizmle mücadele gerekçesiyle askerî operasyonlar gerçekleştirmek bazı Sahel ülkelerinde toprak bütünlüğünün yeniden tesis edilmesini kısmen sağlasa da etnik çatışmaların yol açtığı ve terör örgütlerinin yararlandığı sorunlara çözüm olmaktan çok uzaktır. Şiddet içeren aşırıcılığın devam etmesine neden olan dinamikleri anlamaya çalışmak ve bunlara karşı mekanizmalar geliştirmek gereklidir. Devletlerin darbe gerekçelerini ortadan kaldıracak çalışmalar yapmaları, liyakatli yöneticilere görevler vermeleri, suçluları cezasız bırakmamaları, yolsuzlukla kararlılıkla mücadele etmeleri ve etnik grupların yönetimdeki temsiline özen göstermeleri elzemdir. Sahel'de modern devlet iktidarının siyasî ve toplumsal meşruiyeti bu sayede sağlanabilecektir. Ancak bunun en önemli kazanımlarından biri Sahel Bölgesi'ndeki terörizmin varlığını önleyebilecek olmasıdır. Dini istismar eden terör örgütlerinin dünyanın birçok coğrafyasında ortadan kalkmaya başladığı bir dönemde Batı Afrika'nın bu sorundan kurtulması için alınması gereken siyasî ve hukukî tedbirlere aciliyet kazandırılmalıdır. Bunun yolunun Batı Afrika'nın Sahel Bölgesi'nde geleneksel toplum yapılarıyla uyumlu devlet modellerinin hızla kurulmasından geçtiği değerlendirilmektedir.

Yazarların Katkı Düzeyleri: S.S. % 50, H.A. % 50

Etik Kurul Onayı: Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma değildir.

Finansal Destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Author Contributions: S.S. 50 %, H.A. 50 %

Ethics Committee Approval: This study does not require ethics committee approval.

Financial Support: The study did not receive financial support.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest in the study

Kaynakça

Ammour, A. L. (2020). How violent extremist groups exploit intercommunal conflicts in the Sahel? Africa Center for Strategic Studies. <https://africacenter.org/spotlight/how-violent-extremist-groups-exploit-intercommunal-conflicts-in-the-sahel/>

Bâ, A. (2019, 27 Mars). La communautarisation de la violence au Sahel : les États face au défi des identités, CPI-Geneva. <https://cpi-geneva.org/fr/la-communautarisation-de-la-violence-au-sahel-les-etats-face-au-defi-des-identites/>

Bagayoko, N., Ba, B., Sangaré, B., & Sidibé, K. (2017). Gestion des ressources naturelles et configuration des relations de pouvoir dans le centre du Mali: Entre ruptures et continuité, *African Security Sector Network (ASSN)*. 34,13-15.https://sahelresearch.africa.ufl.edu/wpcontent/uploads/sites/170/Niagale_Bagayoko_et_alii_Gestion-des-ressources-naturelles-et-configuration-des-pouvoirs-dans-le-centre-du-Mali_juillet2017.pdf

Benjaminsen, T. A. & Ba, B. (2009). Farmer-herder conflicts, pastoral marginalisation and corruption: a case study from the inland Niger delta of Mali, *The Geographical Journal*. 175(1), 71-81. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4959.2008.00312.x> .

Benjaminsen, T.A., Alinon, K., Buhaug, H. & Buseth, J. T. (2012). Does climate change drive land-use conflicts in the Sahel?, *Journal of Peace Research*, 49(1), 97-111 <https://doi.org/10.1177/0022343311427343>

Bouju, J. (2020). La rébellion peule et la « guerre pour la terre » Le gouvernement par la violence des ressources agropastorales (Centre-Mali, Nord-Burkina Faso). *Revue internationale des études du développement*, 243, 67-88. <https://shs.cairn.info/revue-internationale-des-etudes-du-developpement-2020-3-page-67?lang=fr&tab=texte-integral>

Brottem, L. (2021, 12 Temmuz). The growing complexity of farmer–herder conflict in West and Central Africa, *Africa Center for Strategic Studies*. <https://africacenter.org/publication/growing-complexity-farmer-herder-conflict-west-central-africa/>

- Châtaigner, J. M. (2019). Sahel et France, enjeux d'une relation particulière. *Hérodote*, 1(172), 123-136. <https://bibliotheque.utc.fr/Default/doc/CAIRN/e1084e455e706194b19b08f04fd8facf/sahel-et-france-enjeux-d-un-e-relation-particuliere>
- Cissé, M. J. (2020, 24 Avril). Comprendre les perspectives Peules sur la crise du Sahel. *Centre d'Etude Stratégique de l'Afrique*. <https://africacenter.org/fr/spotlight/comprendre-perspectives-peules-crise-sahel/>
- Climate-Diplomacy. (t.y). Pastoralist and farmer-herder conflicts in the Sahel. <https://climate-diplomacy.org/case-studies/pastoralist-and-farmer-herder-conflicts-sahel>
- Demuynck, M. & Coleman, J. (2020, 12 Mar). The shifting sands of the Sahel's terrorism landscape, International Center for Counter-Terrorism(ICCT). <https://icct.nl/publication/shifting-sands-sahels-terrorism-landscape>
- Fosu, A. K. (2003). Political instability and export performance in sub-saharan Africa, *The Journal of Development Studies*, 39(4), 68-83. <http://dx.doi.org/10.1080/713869426>
- Gaye, S. B. (2017). Conflits entre agriculteurs et éleveurs dans un contexte de menaces asymétriques au Mali et au Burkina Faso, *Friedrich - Ebert-Stiftung, Paix et Sécurité Centre de Compétence Afrique Subsaharienne*. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/fes-pscc/14173.pdf>
- Guichaoua, Y. (2016, 20 Juin). Mali-Niger: une frontière entre conflits communautaires, rébellion et djihad, https://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/06/20/mali-niger-une-frontiere-entre-conflits-communautaires-rebellion-et-djihad_4954085_3212.html
- Guiffard, J. (2022, 15 Novembre). Sahel: Dynamiques communautaires et question peule-Comment analyser les ferments de la crise, sans avoir une lecture essentialiste de la situation, *Institute Montaigne*. <https://www.institutmontaigne.org/expressions/sahel-dynamiques-communautaires-et-question-peule-comment-analyser-les-ferments-de-la-crise-sans>
- Haadiya, A. (t.y). Proliferation of violent non-state actors and Islamist activity in the Sahel: The case of Burkina Faso, *The SAIS Europe Journal of Global Affairs*. <https://www.saisjournal.eu/article/86-Haadiya-Ahmed-Proliferation-of-Violent-Non-State-Actors-and-Islamist-Activity-in.cfm>
- Hellendorf, B. (2012, 3 Mai). Changement climatique et conflits agro-pastoraux au Sahel. <https://www.wathi.org/debat-id/wathinotes-paix-et-securite/changement-climatique-et-conflits-agro-pastoraux-au-sahel>
- Homer-Dixon, T. F. (1994). Environmental scarcities and violent conflict: Evidence from cases, *International Security*, 19(1), 5-40. <https://doi.org/10.2307/2539147>
- İbrahim, İ. Y. (2019). Insurrections djihadistes en Afrique de l'Ouest: Idéologie mondiale, contexte local, motivations individuelles. *Hérodote*, 1(172), 87-100.

- Macgregor, A. (2017). The Fulani crisis: Communal violence and radicalization in the Sahel, *Combating Terrorism Center*, 10(2). 34-40. https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2017/02/CTC-Sentinel_Vol10Iss223.pdf
- Marinov, N. & Goemans, H. (2014). Coups and democracy. *British Journal of Political Science*, 44, 799-825. <http://dx.doi.org/10.1017/S0007123413000264>
- McMahon, A. (2025, 10 June). Can Afrika's great nomadic people save their way of life?, *National Geographic: History and Culture*. <https://www.nationalgeographic.com/culture/article/fulani-africa-nomadic-people>
- Ould Saleck, D. (2015). La crise de l'intégration de l'Etat et la crise sécuritaire au Sahel: quelle relation?. E. Zeino-Mahmalat ve H. Reinfeld (Ed.), *La crise sécuritaire au Sahel : Quelle répercussion sur les pays du Maghreb Arabe* içinde (ss. 13-16), Konrad Adenauer Stiftung.
- Perspective Monde. (2025), <https://perspective.usherbrooke.ca/>
- Raineri, L. & Bâ, Y. (2019). Hybrid governance and mobility in the Sahel: Stabilisation practices put to the test. B. Venturi (Ed.), *Governance and Security in the Sahel: Tackling Mobility, Demography and Climate Change* içinde (ss.23-24), Istituto Affari Internazionali & FEPS.
- Rewards for justice. (t.y). Isis in the greater Sahara. <https://rewardsforjustice.net/fr/rewards/etat-islamique-au-grand-sahara-isis-in-the-greater-sahara-isis-gs/>
- Rewards for justice. (t.y). Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin (JNIM). <https://rewardsforjustice.net/rewards/jamaat-nusrat-al-islam-wal-muslimin-jnim/>
- Ritimo. (2025). <https://www.ritimo.org/>
- Sexauer, H. (2024, 3 juillet). Récents coups d'état dans les pays du Sahel : Comment les États se positionnent-ils aujourd'hui face aux exigences de la démocratie?, *Plateforme d'Analyse du Suivi et d'Apprentissage au Sahel, Production Pasas*. <https://pasas-minka.fr/fr/resources/download/684>
- Thiam, A. (2017). Centre du Mali : Enjeux et dangers d'une crise négligée, Centre pour le Dialogue Humanitaire. *Centre pour le dialogue humanitaire*. <https://base.afrique-gouvernance.net/docs/centre-du-mali-enjeux-et-dangers-dune-crise-negligee.pdf>
- Think Africa. (2019, 11 May). Origin of the Fulani of West Africa. <https://thinkafrica.net/fulani-fula-fulbe-peuls/>
- U.N Security Council. (2012, 5 Aralık). Security council Al Qaida sanctions committee adds one entity to its sanctions: SC/10847, *United Nation*. https://main.un.org/securitycouncil/fr/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/entity/mouvement-pour-l%E2%80%99unification-et-le-jihad-en
- UNDP. (2023). Soldiers and Citizens: Military coups and the need for democratic renewal in Africa. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-07/undp-africa-soldiers-citizens-2023-en.pdf>

UNICRI. (2018). If victims become perpetrators: Factors contributing to vulnerability and resilience to violent extremism in the central Sahel, <https://www.international-alert.org/app/uploads/2021/08/Sahel-Violent-Extremism-Vulnerability-Resilience-EN-2018.pdf>

Yabi, G. (2024, Eylül). The Sahel's intertwined challenges, <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2024/09/the-sahels-intertwined-challenges-yabi>